

Hvad skal vi med en kunstlov?

Af Elsa Gress, forfatter

En kunstlov er en selvmodsigelse, en *contradictio in terminis*, al den stund love normalt er noget begrænsende, indkredsede, definerende, på forhånd afgørende, kort sagt: *indskrænkninger*, der er mere, og undertiden mindre nødvendige i samfundet, som må afgrænse den enkeltes magtudfoldelse for at beskytte medborgere, og i sidste instans samfundet selv. (»Thi var ikke lov i landet, ville den mest tage som mest kunne få.«) Love er restriktive og kan kun meget indirekte være baggrund for noget skabende, nemlig ved at tillade dets eksistens og udfoldelse og forbyde hvad der hindrer denne eksistens og udfoldelse.

Kunst derimod er ikke et spørgsmål om magt der truer nogen, det er i bedste fald det mest skabende mennesker kan foretage sig, både som ydere og nydere, og det er på en gang det mest personlige og mest universelle menneskesprog der findes. Per definition står kunst over både lovens bogstav og ånd, selv om kunstnerne, der producerer kunsten ikke gør det som samfundsborgere. Man kan ikke lovgive om eller for kunst, højst *mod* det og dem der truer kunsten og dens udøvere. Og mens der nok er mange der ønsker kunstnere hen hvor peberet gror, og endnu flere der finder det besynderligt, at de skal have noget at leve af, er der ingen gruppe der endnu åbent har erklæret deres hensigt om at udrydde kunstnere og ødelægge deres arbejder. Vi behøver altså ingen »kunstlov« til beskyttelse af kunst og kunstner, der er beskyttet under de almindelige borgerlige love. Og hvad behøver vi så en kunstlov til? Ja, hvad . . .

Denne modsætning i selve begrebet kunstlov, som vi bruger det, påpeges her ikke for at gøre grin med de mange mennesker af god vilje, der har afstedkommet det danske kunstlovkompleks, der er avanceret i forhold til de fleste andre landes, for så vidt de overhovedet har kunstlovgivning. Den påpeges for at komme den sjældent udtalte, men des oftere underforståede forestilling til livs, at man, ad den positive, dvs. *opmuntrende* lovgivnings vej, naturligvis med finansiel indsats til at præmiere de artige, ligefrem kan fremkalde dels talenter, dels et gunstigt kunstklima, der ikke er der. Det kan man ikke, og jo hurtigere den tanke opgives, jo bedre.

Man kan derimod gennem en sådan lovgivning, der uvægerligt *må* favorisere og belønne, og tilsvarende udelukke og »straffe« (og det uanset i hvor god tro og dygtigt den end administreres) gøre to ting: a) over-fremhæve det allerede accepterede, derunder det mindre gode, livlige og talentfulde, hvad der måske ikke er særlig slemt, ud over det økonomiske spild, men heller ikke særlig positivt, og b) undertrykke og vanskeliggøre det livfulde, spændende, frugtbare og inspirerende, simpelt hen ved *ikke* at se det og opmuntre det. Og det er jo værre. Så meget værre som de forhåndenværende midler til opmuntring og støtte er begrænsede, og de *apparater* hvorigennem al kunst i dag (og ikke bare film) må passere for at nå et publikum, efterhånden er prohibitivt dyre i drift, så at ingen af dem, uanset god vilje, kan tillade sig at opmuntre og støtte det ikke accepterede, uden om loven og statsstøtten.

Jeg kan ikke se nogen løsning på dette dilemma – dvs. ingen løsning der har chance for at blive gennemført uden (ublodig) revolution, men det skal jo ikke hindre nogen i at drømme. Min ønskedrøm for fremtiden, helst også den nære, er da følgende: Ophæv al kunstlovgivning der involverer juryer, repræsentantskaber, bedømmelser, graderinger, fordelinger, præmieringer og andet kunst- og menneske-fjendtligt djævelskab, der alligevel aldrig vil kunne administreres retfærdigt og fornuftigt, i betydningen æstetisk og økonomisk

rimeligt. Lige meget hvor ihærdigt de pågældende »dommere« arbejder (de vil aldrig kunne »se« hvad der er dem fremmed, og det kan netop være det, det kommer an på). *Brug i stedet midlerne, samt alle de midler der tænkes brugt til at lave flere rammer om kunst der ikke er der (endnu), til at skabe et frit, selvejende, eller statsejet generalapparat, der simpelt hen omfatter alle former for produktionsapparater og agentforanstaltninger – trykkerier, forlag, teatre, filmproduktionsapparater, filmdistribution, gallerier, musikforlag, orkestre, »moogs« osv. Og lad dette apparat (eller rettere disse apparater) være tilgængeligt for hvem der kan bruge det. Dvs. kunstnerne. Uden hensyn til nationalitet – det er meget vigtigt at få brudt det fjollede og antikunstneriske nationale kunst»protektions«system, hvorefter udenlandsk kunst ikke kan støttes – i virkeligheden det modsatte af reel protektion af den lokale kunst. Og uden indskudte dommere, der skal afgøre om Petersen er ti- eller femtusind mere værd end Sørensen.*

For det er og bliver det ene, vitale spørgsmål for både kunstnerne og deres publikum, at de kan komme til. Ikke bare til at arbejde og fungere som kunstnere – det kan malere og skribenter jo uden større omkostninger, mens billedhuggere, komponister, teater og film og tv-folk ikke engang kan komme til at fungere uden apparatet. Men også komme i kontakt med publikum – og det kan ingen kunstnere, heller ikke skribenter og malere, uden mangfoldiggørelses- og distributionsapparat. Ved den åbne adgang til et offentligt, frit produktions- og distributionsapparat for kunstnere ville man omgå og undgå alle bedømmelsesvanskeligheder, der vil blive sværere og sværere med den accelererede udvikling, også i kunsten.

Et sådant »generalapparat« behøvede ikke at udelukke private alternativer, som altid vil være velkomne for de etablerede, der har publikum. Men det ville løse de væsentlige problemer, som simpelt hen, ikke mindst for teaters og films vedkommende, er uløseligt på den nuværende basis, nemlig den private, ustøttede drift af apparater, og den enkelte kunstners adgang til at udøve sin kunst, der også er hans/hendes erhverv, så han/hun kan leve af det og producere videre. Og det ville løse det ellers ubesvarlige spørgsmål om talentreserven (er den der, er den der ikke?) idet reserven af sig selv ville komme for dagens lys.

For dyrt? Næppe dyrere end administration, ministerium, repræsentantskab, støtte, legater, pensioner og hædersgaver tilsammen er nu. Og så ville der jo også blive *indtægter* for apparatet. De indtægter der nu går til hundreder af private foretagender. Uigennemførligt? Ikke hvis man ville.

Lad det være sagt klart: når man påpeger, som sandt er, at ingen lov eller støtteordning i sig selv kan skabe god kunst eller godt kunstklima, siger man *ikke* dermed (i alt fald ikke jeg), at det ikke er godt for kunstnere at kunne leve og endda betale deres regninger. Det er godt for dem, de gode som de mindre gode. Men det var og er ikke godt for dem at være under forsorg og stadig bedømmelse udefra. Deres arbejder skal købes og bruges, ikke belønnes eller overses. Endnu engang: *Adgangen til at skabe og »nå ud« er og bliver det væsentlige.*

Holder kulturministerens bukser?

Af stud. mag. Søren Vinterberg

Med bukser, som uopholdelig knager, men følgelig også har holdt hidindtil, skræver ministeren for kulturelle anliggender over kunstens dobbelthed og kulturlivets kløftethed.

Højre ben solidt plantet på liberalismens grundlov om, at afsætningen af handelsvarer skal regulere sig selv efter princippet om udbud og efterspørgsel. Lad falde, hvad ikke kan indbringe tilstrækkelig mønt til eget ophold plus de obligatoriske afkastninger til forhandlere og mellemmand, som også hører til billedet af det liberale kunstudbud. Kunstproduktet som vare.

Venstre ben lidt mere svævende anbragt i kulturradikalismens betragtning af kunstværket som budskab, evangelium, forkyndelse af ny bevidsthed. Profeternes røst skal holdes i live, selvom det medfører indgreb i profitmageriets junglelov. Og det gør det, thi røstens ophavsmænd skal have midler til livets ophold; midlerne skal udredes af masserne, som iflg. sagens natur ikke kan dele kunstnerens ny bevidsthed (den er jo endnu ikke publiceret) og derfor ikke af sig selv kan være motiveret for at slippe noget mønt til den.

»Det er denneher, det drejer sig om,« råbte Rindal for fem år siden og viftede med tegnedrenge til fjernsynskameraet. Det var nok den væsentligste bemærkning i dansk kulturdebat i mange herrens år. Derfor blev han da også groft misbrugt, og en reel debat om kunstens placering og finansiering i det masseproducerende samfund blev ledt på vildveje i et forsøg på at slå partipolitisk mønt af Rindals tegnedreng: Er socialdemokratiet asocialt og udemokratisk på grund af den guldstrøm, der passerer Sølvhøjs budget? Det var den dybsindighed, de borgerlige mediers kulturdebattører kunne få øje på.

Kulturministerens udsatte position og de periodisk tilbagevendende kulturelle medbestemmelseskriser har deres baggrund i forskellige forhold.

Dels udviklingen fra lukkede småsamfund til åbne stor-samfund, dvs. fra landsbyhandel til massemarkedsproduktion (hvilket efter adskilliges mening jo har ført til at menneskene er blevet lukkede, hvor de før var åbne). Teorien om varefetischismens fremmedgørelse af menneskenes forhold til hinanden indbyrdes og til tingene finder anvendelse på kunstlivets område om noget steds.

Landsbyens skrønefortæller og herregårdsdigteren delte behov og begrebsverden med sit publikum og kunne præstere den kvalitativt værdifulde kunst, dvs. den landsbyen eller landadelen havde brug for. Mellem ophavsmanden og modtageren af fl. eks. en film befinder sig derimod hele rækken af kvantitative vurderinger: Hvor dyr bliver produktionen, hvor mange billetter skal så sælges, hvor mange trækplastre skal så klæbes ovenpå den oprindelige drejebog – og fra den anden side: hvor meget koster billetten, hvor dyrt er det at få en film som denne støttet via de offentlige midler, hvordan kan vi få det billigere: »Det er denne her, det drejer sig om!«

En anden årsag ligger hos den professionelle kulturformidling, som forekommer suspekt, dels fordi den opfattes som reklamefidus, dels fordi den betjener sig af vurderingsmåder og sprogbrug, som er fremmede for flertallet. Kulturformidlingens tilstand bunder i teorien om, at der gives objektive, graderbare skalaer for æstetisk kvalitet. Den holdning brødføder en formidler – (læs: recensent-)stand, som fra et utilnærmeligt kunst-teknologisk tredjestandpunkt svinger pen og pegepind til dobbelt pædagogisk indsats: Mod kunstnerne, som bør gøre sig fortjente til bedre karakterer i det fag æstetik – og mod modtagerne som bør mobilisere større viden og åbenhed overfor kunsten.

De deraf flydende uddannelseskonskvenser kan være ganske gavnlige: Oprettelse af kunstakademi, filmskole og vel også engang forfatterskole. En demokratiserende uddannelsespolitik i det hele taget kunne også være en konsekvens (forudsat regeringen ønskede en sådan iøvrigt), fordi højere uddannelsesniveau betyder bredere marked for en kunst med mere komplekse bevidstheds- og symbolstrukturer, dvs. budskaber om en mere kompleks omverdensstruktur.

Recensent-institutionen medfører imidlertid tillige, at kul-

tur kun formidles én vej: fra frembringerne til forbrugerne. En indsats for systematisk at publicere publikums reaktioner på kunstproduktionen ud i en offentlig debat eksisterer ikke i Danmark.

Den ville nemlig forudsætte en erkendelse af, at kunstnerisk kvalitet er et abstrakt, hvorimod et bestemt kunstværk opfattet af en bestemt publikummer har en kvalitet, som er sammensat af psykologiske, sociologiske og korporlige karakteristika. »Kvalitet« altså summen af en serie af personlige (omend måske klasse-mæssigt gruppérbare) variable, ikke en objektiv meterstok, hvorpå kunstværket (som også er en variabel) kan måles.

Men selv om der sker forbedringer i retning mod en to-vejs kommunikation (og det ser det jo ud til), løser det ikke hele problemet.

Tilbage står stadig den pinagtigt skrævende minister. Hvordan undgå det oprørende øjeblik, da bukserne revner og al folket får syn for sagen: så var det dog blot røvkulturen vi støttede, og midlerne til både forfatterskaber og filmproduktioner og al den anden luksus må følgelig inddrages.

Mulighederne ere tvende:

Læg vægten over på højre fod, og vi har situationen, hvor kun de kunstværker, som kan finde sikkert afsætningsmarked, bliver sat i produktion. Kulturindustrialismen, som allerede har fat i den tunge ende.

Eller flyt vægten til venstre ben, og konsekvensen må se sådan ud:

Bestemte budskaber skal fremmes, sorteres i overensstemmelse med de bidragydendes interesser. Sammen med tesen om, at ethvert budskab former vor bevidsthed, og bevidsthedsmodellering er politik, bliver det altså til en kunststøtte efter erkendelsen: Ethvert kunstværk er en politisk ytring/handling.

Mener man, massernes nærmeste mål er omvæltning af samfundets social-økonomiske struktur, skal de kunstværker støttes, som skærper appetitten på at vælte samfundets støtter. Hvilket i praksis er et paradoks, indtil samfundsstrukturen er ændret.

Modsat, hvis man mener, masserne består af forskellige grupper med modstridende interesser udover den ene fælles: at bevare eller evt. forbedre den givne ramme. I så fald skal de kunstværker støttes, som sigter på en forhøjet tilpasnings-evne hos publikum. Eller masseproduktionen skal helt opgives, og småkomiteer forvalte produktionsmidler til frembringelse af kunstprodukter for mindre kredse, små oplag.

Eller smågruppernes repræsentanter træder sammen til periodiske kundeslagsmål med det formål at fordele bevilningerne i overensstemmelse med div. interessers »vægt i befolkningen«, dvs. politiske indflydelse.

Med den sidste mulighed er vi tilbage til tingenes aktuelle tilstand, hvor byrdefordelingen mellem højre og venstre ben kan bevares. Og det vil den blive, paradokset er uløseligt inden for de givne rammer. Og rammerne ændres ikke først og fremmest ved kunstens hjælp.

Ministeren vil holde sig skrævende og håbe, at bukserne holder. Derfor må han nok holde sig fra udladninger af kaliber »517«, som nær var blevet til hestefjerten med de bekendte tilintetgørende følger. Betænkning nr. 517 rummer i sig den erkendelse, som strider mod hele kulturliberalismen, hvor radikalt den end formuleres: Forståelsen af, at kulturpolitikken først og fremmest lægges i bolig-, undervisnings-, social-, kirke- og trafikministerierne. Konsekvensen ville være, at Helveg Petersen opgav besværet med at administrere pebernødderne på sit eget budget og i stedet brugte al sin tid på at tvinge den resterende regering til at ændre sin »mål-sætning« henimod noget, der lader sig forene med kulturministerens lyse syn på menneskenes muligheder.

Det kan man næsten ikke forvente af en minister, som har hænderne fulde blot med at beholde bukserne på.